

פנינים

גליון בנושאים שונים בהלכה אגדה טעמים מנהגים ועוד

גליון ס"ז
שנה ז' התשע"ה

נושא: הופה וקידושין ה"ב

האם יש מקור שהאב בנישואי בן הזקונים רוקד עם מטאטא בידו

אחד המנהגים הידועים מיני רבים הנהוגים בנישואין הוא, שהאב רוקד עם מטאטא בידו בנישואי בן הזקונים, כפי הידוע למנהג זה אין אפילו זכר בספרי רבותינו גדולי הפוסקים האחרונים, ומיותר לציין שאין לזה אף מקור קדום מוסמך. למרות כל זאת, ישנם גדולי תורה וקהילות שונות שנהגו במנהג זה. במאמר שלפנינו ננסה לברר בס"ד, מהיכן הגיע מנהג זה, מי הם הרבנים והקהילות שנהגו במנהג זה, ומה הטעמים לרקוד זה.

לא נתברר המקור

א. בספר 'נעימות החיים' (עמ' תג) לג"ר חיים גראס זצ"ל כתב וז"ל: ריקוד עם מטאטא יש מקומות שנהגו בעת נישואי הבן האחרון שהאבא רוקד עם מטאטא. ושאלתי כמה רבנים, אם יש מקור למנהג זה ועדיין לא נתברר המקור. עכ"ל. וכתב בסוף דבריו שפוסק מובהק אמר לו לכתוב כלשון הנ"ל.¹

עדות על קהילות וגדולי ישראל

ב. אולם מצינו עדויות על עדות, חסידויות, משפחות וגדולי ישראל שנהגו במנהג זה. ואציין בס"ד: כן נהגו אנשי ירושלים², וביותר היה הדבר מקובל אצל יוצאי מארמארוש³, וכן העידו שנהגו כן

¹ גם בספר 'ש"ע המקוצר' ח"ז (אה"ע ח"ב עמ' שנד הערה כה) התייחס למנהג זה וכתב שמנהג זה לא נשמע בקהילות תימן כלל ועיקר. ע"ש. וע"ע מש"כ בזה בספר 'מנהגי ישראל' (ח"ח עמ' סז). ע"ש.

² ספר 'עלינו לשבח' (ויקרא, עמ' קכו). וכן אמר הג"ר יעקב ישראל פישר זצ"ל כמובא בספר 'כיצד מרקדין' (עמ' רטו אות ה).

³ ספר 'מנהגי מארמארוש' (עמ' צב).

לפני המלחמה הנוראה קהילות הונגריה ורומניה⁴, וכן נהגו בני הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל⁵, ומשפחת ריא"ז מרגליות זצ"ל, הגאון משימלוי ז"ל, וחסיד פינסק קארלין⁶.

ומפי זקנים מספרים, כי בתו של הרה"ק רבי יחזקאל משינווע זי"ע, הלא היא הרבנית מפריסטיק ע"ה, אמו של הרה"ק רבי חנה מקאלושיץ זי"ע, רקדה עם מטאטא בנישואי בנה האחרון, ואמרה כי חפיצה היא לטאטא בעצמה את הילד האחרון מן הבית. ושמעתי כי כן היה נהוג בכל גלילות גליציה⁷.

ח' טעמים למנהג

ג. **אף** שמקור מוסמך בספרים לא נמצא, אולם בדורנו מצינו טעמים מטעמים שונים שנאמרו להצדיק את המנהג.

בספר 'עלינו לשבח' (ויקרא עמ' קכו) כתב טעם לשב'ח: משום שנאמר (ישעי' יד, כג) "וטאטאתיה במטאטא השמד" ודרשוהו על כילוי הבנים רח"ל, ולכן כעת שזכה להשיא את כל בניו וניצול מהאי קללה, רוקד עם המטאטא לשבח לה' ע"כ.

ד. **בספר** 'עטרת זקנים'⁸ מובא, שהמקור הוא מימי אבותינו הקדושים לאחר שרחל נפטרה בלידת בנימין שהיה צעיר בניו של יעקב אבינו ע"ה. שהדבר אירע מכיון שציערה את אביה לבן בכך שניקתה את ביתו מהתרפים כמבואר בזוה"ק, וע"כ היה בידה עון צער אביה, שהיה לה לומר לו אני עשיתי זאת ולקדש שם שמים, אך לא היה לה היתר לצערו בחיפוש התרפים, מאז נהוג דבנישואי הבן או הבת האחרון דרוקדין ומשמחין עם מטאטא, להראות דניקוי הבית מאחרון הילדים היה בדרך הישר ובשמחה ולא בצער ח"ו, וזהו סגולה להרבות השמחה לאריכות ימים טובים להורים ולצאצאיהם.

ה. **יש** מי שכתב⁹ ששמע מגדולים שהוא כעין סגולה נגד עין הרע, כיון שזכה להשיא כל זרעו לטובה ולברכה ולכן רוקדים עם מטאטא מעוטר בכל מיני צבעים. והוא בדרך שחוק וחוזק ובטוב עין הוא יבורך.

ו. **בשנת** תשע"ב נדפס ספר נחמד הנקרא 'כיצד מרקדין' ושם (עמ' ריד - ריז) הרחיב בענין זה באר'ש טובה ורחבה, וכתב כמה טעמים למנהג, ומפני שאין ספר זה ידוע ומצוי לכל, אמרתי לנפשי למען אוהבי המנהגים וזיכוי הרבים אלקט מדבריו כמה טעמים נחמדים:

וזה יצא ראשונה, יש שאמרו כי הטעם לדבר, כי באותם ימים היו אופים את הלחם בתנור אשר בבית, והיו מכניסים בו כמה כיכרות לחם ביחד, והיה להם מין מטאטא מיוחד לרדיית הפת מן התנור, והנה את הכיכרות החיצוניים היה נקל להוציא עם אותו מקל, אמנם את הכיכרות הפנימיים היה קשה ביותר להוציא מן התנור, ובפרט את הכיכר לחם האחרון שהיה קשה מאד להוציאו, והיו אומרים שכמו כן קשה ביותר להוציא את הילד האחרון מהבית כמו שקשה להוציא את הלחם האחרון מן התנור עם המטאטא, ולכן רקדו עם מטאטא.

⁴ ספר 'כיצד מרקדין' (עמ' ריד אות ב).

⁵ שם (עמ' רטו אות ה).

⁶ ג' העובדות האחרונות מתוך מאמר של הרה"ג אברהם מייזליש שליט"א, הנדפס בגליון 'מריח ניחוח' (מס' 167).

⁷ ספר 'כיצד מרקדין' (עמ' רטו אות ג).

⁸ הו"ד בסדר זמירות 'שירין ורחשין' (מהדורת תשע"ג, עמ' תכד). ועיין עוד בספר הנ"ל ובספר 'באר ראי' רוזן (סי' י אות ו עמ' קיט) שהביאו עוד כמה טעמים מפרי מחשבתם.

⁹ ר"א מייזליש נר"ו, במאמר הנדפס בגליון 'מריח ניחוח' (שם).

ז. ואשר על ידו השני, כי בשעה שהאב משיא את בנו האחרון, עלול הוא לבוא להרהורי גיאות לאמר הן כל בני ובנותי הם מיוחדים שבמיוחדים, ולכן הצליח להשיאם בנקל, או שיחשוב שכל מה שזכה להשיאם ולשלם עליהם את הוצאות הנישואין, יען כי כוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, לכן נותנים לאב לרקוד עם מטאטא, לרמוז לו כי כשם שהמטאטא אינו יכול לכבד ולנקות את הבית לבדו בלא עזרת האדם, כך האדם אינו מסוגל לעשות כלום בכוחות עצמו בלא עזר וסיוע מלמעלה. גם רומזים לו בזה שאילולי עזרתו של הקב"ה היה נשאר רק עם המקל לבד בלא שום רכוש וממון. ע"כ. ודברי פי חכם חן.

ח. ואל השלישי' לו בא, ע"פ המבואר בפרשת ויצא (בראשית ל, כג-כד) "ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלקים את חרפתי ותקרא את שמו יוסף", והביא על זה רש"י שם בשם מדרש אגדה, כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו. מי שבר כלי זה בנך, מי אכל תאנים אלו בנך. עכ"ל. ובספר הקדוש "אמרי נועם" מהרה"ק מדיזקוב ז"ע כתב שמזה הטעם שוברים כוס מתחת החופה, לרמז שבעזרת ה' יהיו נולדים מזיווג זה דורות ישרים ומבורכים, ומעתה יהיה אפשר לשבור בביתם כלים, כי יהיה לאשה במי לתלות סרחונה, ולומר מי שבר כלי זה בנך.

ועל משקל זה יש לומר, כי מטעם זה רוקדים ההורים בנישואי ילדם האחרון עם מטאטא, לומר שמעתה צריך לאסוף את השברים מן הבית, דכיון שילדם האחרון יצא מן הבית שוב לא יהיה לאשה במי לתלות את סרחונה, כי לא תוכל עוד מי שבר כלי זה בנך, אלא בעצמה תהיה מוכרחת לאסוף את שברי הכלים.

ט. אחרון' חביב, טעם בשם האדמו"ר מטאלנא שליט"א כי "מטאטא" בגימטריא ששים והוא כנגד אות ס' האות היחידה שהיא עיגול שלם, והוא בעת השאת הילד האחרון שאז מרקד האב על סיום השאת הילדים, וגם מבחינת הרעיון השאת הילדים מגרשת כל הכוחות הרעים, והוא כנגד עין הרע המתבטלת בששים.

בתחילה נהגו לכתוב צירופי שמות על המטאטא

י. השערה מעניינת ראיתי¹⁰, שמלפנים היה נהוג בכמה מקומות לכתוב על מוט של המטאטא צירופי שמות הקדושים לפי שמות החתן והכלה ואבותיהם והילדים בשעה טובה ומצלחת, והיו אומרים שיש בזה סגולה שהכלה הנישאת כעת תלד זש"ק בנקל. אמנם היות שהנוסח של כתיבת השמות היה ידוע רק ליחידים עפ"י מסורת שהיה בידם מדור אחר דור, והיה נכתב בקדושה ובטהרה ולא היה מסור לרבים רק לבני עליה, ולכן נשתייר רק מנהג הריקוד עם המטאטא, דכיון שנהגו נהגו, ואף דבלי השמות הנ"ל אין שום תועלת בהריקוד עם המטאטא.

המצאה של בדחן

יא. לעומת כל העדויות והטעמים הנ"ל, יש שאומרים שזהו בכלל המצאה של בדחן בירושלים שמצא באחת מפינות הבית מטאטא ועלה בדעתו לעשות מטעמים מזה וצוה על המחותן לרקוד עם המטאטא ומסתמא הוסיף על זה תלי תלים של רמזים כנהוג.¹¹

¹⁰ סדר זמירות 'שירין ורחשין' (מהדורת תשע"ג, עמ' תכד).

¹¹ שם (עמ' תכה).